

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**D. Haymo-//nis Episcopi Hal-//berstattensis, De Varietate//
librorum, siue de Amore cœlestis// patriæ libri. III. ...**

Haimo <Halberstadensis>

Coloniae, 1531

VD16 H 231

XLVI Quod ta[n]ta sunt in inferno tormē[n]ta vt nulla vox exponere,
null[us] valeat sermo explanare.

urn:nbn:de:hbz:466:1-29814

LIBER TERTIVS.

OMnes qui in gehenna dicuntur occidi, non id cum illis agitur, vt maximis cōsumpti dolori **Prosp.** bus aliquando deficiant, sed vt in illis pœnali ter uiuant. Hæc & his similia libenter audire vel legere debemus, iugiter ante oculos mentis adducere, futura credere, sine vlla perturbatione metuere. Cogitare quale malum sit ab illo gaudio diuinæ cōtemplationis excludi, beatissima sanctorum omniū societate priuari, patriæ cælestis extorred fieri, mori vitæ beatæ, morti viuere sempiternæ, in igne eternū cū diabolo & eius angelis expelli. Vbi sit mors secūda dānatis exiliū, vita supplicii, non sentire in illo igne quod illuminat, sentire quod cruciat. Exundātis incendij terribiles crepit⁹ pati, barathri fumātis amara caligine oculos occęcari, pfundo gehēnæ fluctuātis immergi ædacissimis in æternum dilaniari vermib⁹, nec finiri.

Quod tāta sint in inferno tormēta, vt nulla vox exponere, nullus valeat sermo explanare.

Cap. XLVI.

BEatus enim Gregorius papa in libro Moraliū nono, in q̄ de verbis sancti Iob tractare videt, **Greg.** vbi ait: Ante q̄ vadā & non reuertar ad terram **Iob. 10.** tenebrosam & opertā mortis caligine, ita de perpetuis pœnis diffiniens ait. Quid em̄ terre tenebrōsæ noīe, nisi tetra tartari claustra signatur, quæ æternæ mortis caligo operit, q̄ dānatos quosq̄ in ppetuū à vitæ luce disiungit nec immerito infernus terra dicit, q̄a quicūq̄ ab eo capti fuerint, stabiliter ab eo tenentur. Scriptū q̄ppe est. Generatio p̄terit & gñatio ad- **Eccī. 1.**

k iij

HAY. DE VARIET. LIB.

uenit, terra vero in æternū stat. Recte igitur inferni claustra, tenebrosa terra noīantur, q̄a q̄s puniendos accipiūt, nequaquā p̄cna trāsitoria, vel fantastica imaginatione cruciant, sed vltione solida p̄petua dānatione seruant. Quæ aliquñ tamen laci appellatiōe signantur. Propheta attestante, qui ait: Portauerunt ignominia suā cum his qui descendunt in lacum, In-
Ezec. 31o fernus ergo & terra noīatur, quia susceptos stabili tenet, & lacus dicitur, quia hos, quos semel cœperit, semper fluctuantes & trepidos tormentis circumfluentibus absorbet. Sanctus aut̄ vir seu sua, seu humani generis voce dimitti se postulat anteq̄ vadat, nō q̄a ad terrā tenebrosam, qui culpā deflet, iturus est, sed quia ad hanc proculdubio qui plangere negligit vadit. Sicut debitori suo creditor dicit: Solue debitū priusquā debito cōstringaris: Qui tamē non cōstringitur si q̄d debet soluere non moratur. Vbi & recte subditur: Non reuertar. Quia nequaquā vltra misericordia parcentis liberat quos semel in locis p̄cnalibus iustitia iudicantis damnat. Quæ adhuc subtilius loca describuntur, cum dicitur: Terram miseriæ & tenebrarum. Miseria ad dolorem pertinet, tenebræ ad cecitatē. Ea ergo quæ à conspectu districti iudicis expulsos tenet miseriæ & tenebrarū terra perhibetur. Quia foris dolor cruciat, quos diuisos à vero lumine intus cæcitas obscurat. Quāuis miseriæ & tenebrarū terra intelligi & aliter potest. Nam hæc quæ terra in qua nascimur, est quidē miseriæ, sed tenebrarum est. Quia multa hic corruptionis nostræ mala
Ioh. 12. patimur, sed tamē in ea per cōuersionis gratiā ad lucem redimus, veritate suadente, quæ ait: Ambulate

LIBER TERTIVS.

dum lucē habetis ne vos tenebræ cōprehendāt. Illa ^{Ioan. 12.}
 vero simul miseriæ & tñbræ terra est, quia q̄squis
 ad tolerāda eius mala descēderit, nequaq̄ ad lucē vl-
 terius redit. In cuius adhuc descriptiōe subiungitur. ^{Iob. 10.}
 Vbi vmbra mortis & nullus ordo. Sicut mors exte-
 rior ab anima diuidit carnē, ita mors interior à deo
 separat animā. Vmbra ergo mortis est obscuritas di-
 uisiōis. Quia dānatus quisq̄ cum eterno igne succē-
 ditur ab eterno lumine tenebrat̄. Natura vero ignis
 est, vt ex seipso & lumē exhibeat & concremationē,
 sed trāsactor̄ illa vltix flāma vitior̄ cōcremationē
 habet & lumē non habet. Hinc em̄ est q̄d veritas re- ^{Mat. 25.}
 probis dicit: Discedite à me maledicti in ignē eternū,
 qui parat⁹ est diabolo & angelis eius. Quor̄ rursus
 omniū corpus in vnus p̄sona significās dicit. Ligatē ^{Mat. 22.}
 ei man⁹ & pedes, & mittite eum in tenebras exte-
 riores. Si itaq̄ ignis qui reprobos cruciat, lumen habere
 potuisset, is qui repellitur nequaq̄ mitti in tenebras
 diceretur. Hinc de eis psalmista ait: Super eos cecidit ^{Psal. 57.}
 ignis & non viderūt solē. Ignis em̄ sup̄ impios cadit,
 sed sol igne candente non cernitur. Quia illos quos
 gehēnē flāma deuorat à visione veri luminis cecat,
 vt & for̄ eos dolor cōbustionis cruciet, & intus pœ-
 na cecitatis obscuret: Quatenus auctori suo corpore
 & corde deliquerūt, simul corde & corpore puniāt̄.
 Et vtrobiquē pœnas sentiāt, q̄ dum hic viuerēt prauis
 suis delectatiōibus ex vtroq̄ seruiebant. Vnde bene
 per Prophetam dicitur: Descenderunt ad infernum ^{Ezec. 32.}
 cū armis suis. Arma qppe peccantiū, sunt mēbra cor-
 poris, quibus puerſa desideria, q̄ cōcipiūt exequunt̄.

HAY. DE VARIET. LIB.

Ro. 9. Vnde recte per Paulum dicitur: Neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato. Cum armis ergo ad infernum descendere, est cum ipsis quoque membris, quibus desideria voluptatibus expleuerunt eterni iudicij tormenta tolerare: ut tunc eos vndique dolor absorbeat, quod nunc suis delectationibus subditi vndique contra iustitiam iuste iudicatis pugnant. Mirum vero valde est, quod dicitur: Vbi nullus ordo. Neque enim omnipotens deus, qui mala bene disponit, inordinata esse vlllo modo vel tormenta permittit. Quia ipsa quoque supplicia, quae ex lance iustitiae prodeunt inferri sine ordine nequaquam possunt, quoniam namque in supplicijs ordo non erit, dum damnatum quoniam iuxta modum criminis, & retributio sequitur ultionis. Hinc quippe scriptum est: Potentes potenter tormenta patientur, & fortioribus fortior instat cruciatio. Hinc in Babylois damnatione dicitur: Quarum exaltavit se, & in delictis fuit, tamen date illi tormenta & luctum. Si igitur iuxta modum culpae poena distinguitur, constat nimirum quod in supplicijs ordo servatur. Et nisi tormentorum summa meritorum acta dirimerent, nequaquam iudex veniens dicitur se messoribus esse prohiberet: Colligite zizania & ligate eas fasciculis ad comburendum. Si enim nullus in supplicijs ordo servabitur, cur comburenda zizania in fasciculos ligatur? Sed nimirum fasciculos ad comburendum ligare, est hos qui eterno igni tradendi sunt, pares paribus sociare, ut quos similis culpa inquinat, pari etiam poena constringat, & qui nequaquam dispari iniquitate polluti sunt, nequaquam dispari tormento crucientur: quatenus simul damnatio coteratur, quos simul elatio subleuabat. Quosque non dissimili

Sap. 6

Mat. 13

LIBER TERTIVS.

ter dilatabat ambitio, non dissimilis afflictio angustet: & par cruciet flāma supplicij, q̄s in igne luxuriæ par succēdit flāma pct̄i. Sicut em̄ ī domo p̄ris māfio nes multę sunt, p̄ diuersitate virtutis, sic dānatos diuerse supplicio gehēne ignib⁹ subijcit disparilitas criminis. Quæ scilicet gehēna quīs cunctis vna sit, nec tamen cunctos vna eademq; qlitate succēdit. Nam sicut vno sole oēs tāgimur, nec tñ sub eo vno ordine oēs estuamus, quia iuxta qlitatē corporū sentitur etiā pondus caloris. Sic dānatis & vna est gehenna q̄ afficit, & tñ non vna omnes qualitate cōburit. Quia quod hic agit disparilitudo corporum, hoc illic exhibet dispar causa meritorū. Quomodo ergo nullus in esse ordo supplicij dicitur in quibus profecto quisq; iuxta modū culpe cruciatur? Sed sanct⁹ vir postquā vmbra mortis intulit, quāta sit cōfusio in dānatorū mēte subiungit. Qui ipsa quoq; supplicia, q̄ ordinata per iustitiā veniunt, ordinata proculdubio in corde morientiu non sunt. Vt em̄ paulo superius diximus, dānatus quisq; foris flāma succenditur, intus cæcitate igne deuorat: Atq; in dolore positus exterius interiusq; cōfunditur, vt sua deterius cōfusiōe cruciet. Repulsis ergo ordo in supplicio nō erit, quia in eorū morte atrocius ipsa cōfusio mētis sequit. Quā em̄ mira potētia iudicātis eq̄tas ordinat vt p̄na animū q̄si inordinata cōfundat. Vel certe ordo abesse supplicij dicit, q̄a quibuslibet in p̄nā rugietibus propria qualitas non seruatur. Vnde & p̄tinus subinfert: Et sempitern⁹ horror inhabitās in huius vitę tormētis, timor dolorē non habet, & dolor timorē nō habet.

HAY. DE VARIET. LIB.

Quia nequaquam metē met⁹ cruciat, cū pati iā cōp̄pit, qđ metuebat. Infernū vero & vmbra mortis obscurat, & sempitern⁹ horror inhabitat, q̄a eius ignib⁹ traditi, & in supplicijs dolorē sentiūt, & doloris angustia pulsati sp̄ pauore feriant: vt & qđ timent tolerēt, & rursus qđ tolerāt sine cessatiōe p̄timeſcant. De his etē scriptū est: Vermis eorū non moriet̄, & ignis eorū non exstinguetur. Hic flāma q̄ succendit illuminat, illic (vt sup̄ius verb̄ psalmistæ docuim⁹) ignis q̄ cruciat obscurat. Hic metus amittitur, cum tolerari iam cōperit, quod timebatur. Illic & dolor dilaniat & pauor angustat. Horrēdo igitur mō erit tunc, reprobis dolor cum formidine, dāna cū obscuritate. Sic sic videlicet à dānatis sentiri pōdus summæ æqtatis debet, vt qui à voluntate cōditoris nequaquam sunt veriti discrepare dum viuerēt, in eorū quādoq; interitu ip̄a à suis q̄litatibus etiā tormenta discordēt: Quatenus qui se impugnēt cruciatus augeant, & cum varia p̄deunt multipliciter sentiātur. Quę tamē supplicia in se demersos & vltra vires cruciāt, & eis vite subsidiū extinguentes seruāt, vt sic vitā terminus puniat, quatenus semper terminū cruciat⁹ per tormēta p̄ferat, & sine fine deficiens duret. Fit ergo miseris mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu, quia & mors viuit & finis semper incipit, & deficere defectus nescit. Quia igitur & mors perimit & non exstinguit: dolor cruciat, sed nullatenus pauorē fugat: flāma conburit, sed nequaquam tenebras discutit. Quantum per noticiā præsēntis vitæ colligitur, supplicia ordinē non hñt, q̄ non suā per om̄ia q̄litatē tenēt, Quāuis illic ignis ad consolationem non lucet, & tamen

Mar. 9°

LIBER TERTIVS.

Vt magis torqueat ad aliquod lucet. Nam sequaces
 quique suos in tormēto secū reprobi flāma illustrāte vi-
 sūri sunt, quare amore deliqrunt: Quatin⁹ qui eorū vi-
 tā carnaliter cōtra p̄cepta cōditoris amauerāt, ipsorū
 quoque interitus eos in augmēto suę dānationis affli-
 gat. Quod p̄fecto euāgelio teste collegim⁹, in quo
 veritate nūciantē diues ille quē cōtigit ad eterni in- Luc. 16.
 cēdiij tormēta descēdere, quinq; fratrum describitur
 meminisse: qui Abraham petijt vt ad eorum erudi-
 tionem Lazarum mitteret, ne illuc eos quandoque
 venientes per p̄nam cruciaret. Qui igitur ad dolo-
 ris sui cumulum propinquorum absentiuū meminit,
 constat proculdubio, quia eos ad augmentū suppli-
 cij, paulo post potuit etiam p̄sentes videre. Quid
 autē mirum si se cum quoque reprobos aspiciat cre-
 mare, qui ad doloris sui cumulum eum quem despe-
 xerat Lazarum in sinu Abrahę vidit? Si ergo vt p̄-
 na cresceret & vir electus apparuit, cur non creden-
 dum sit quod videre in supplicio eos etiam, quos cō-
 tra dominum dilexerat, possit? Quare colligitur,
 quod eos quos inordinate nunc reprobi diligūt, mi-
 ro iudicij ordine secum tunc in tormentis videbūt:
 vt p̄nam proprię p̄nitionis exaggeret, illa auto-
 ri p̄posita carnalis cognatio pari ante oculos vlti-
 one damnata. Ignis itaque, qui in obscuritate cruciat
 credēdus est, quia lumē ad tormētum seruat. Quod
 si approbare testimonijs in sua expressione non pos-
 sumus, super est vt ediuerso doceamus. Tres quippe
 Hebrę gētis pueri Chaldęi regis imperio succēsis
 camini ignibus, ligatis manibus pedibusq; proiecti

HAY. DE VARIET. LIB

sunt. Quos tñ cum idē rex in camini incendio explo-
raret ille sis vestibus deambulantes vidit. Vbi aperte
colligitur, quia mira dispensatione cōditoris, ignis
qualitas in diuersa virtute temperata, & vestimēta
non attingit, & vincula incēdit: Sanctisq; viris & ad
inferendū tormētum flamma friguit, & ad solutiōis
mysterium exarsit. Sicut ergo electi ignis ardere no-
uit ad solatiū, & tamen ardere ad supplicium nescit.
Ira ediuerso gehēnæ flāma reprobis, & nequaquā luceat
ad consolationis gratiam, & tamē lucet ad pœnam:
vt damnatorum oculis ignis supplicij & nulla clari-
tate cādeat, & ad doloris cumulum dilecti qualiter
crucientur ostendat. Quid autem mirum si gehēnæ
ignem credimus habere supplitium simul obscuri-
tatis & luminis, quando experimento mouimus
quia & tædarum flamma lucet obscura. Tunc
ædax flamma comburet, quos nunc carnalis dele-
ctatio polluit. Tunc infinite patēs inferni barathrū
deuorat, quos nunc inanis elatio exaltat. Atque qui
quolibet ex vitio hic voluntatem callidi persuasoris
expleuerint, tunc duce suo reprobi ad tormenta per-
uenient. Et quamuis angelorū & hominum longe
sit natura dissimilis, vna tamē pœna implicat, quos
vn^o in crimine reatus ligat. Quod bene ac breuiter
insinuat Propheta qui ait: Ibi Assur & omnis mul-
tudo eius, & in circuitu eius sepulchra illius. Quis
namq; Assur superbi regis nomine nisi ille per elatio-
nem cadens antiquus hostis exprimitur: qui pro eo
quod multos ad culpam pertrahit, cum cuncta sua
multitudine ad inferni claustra descendit. Sepulchra

Hzec. 32.

LIBER TERTIVS.

aut mortuos tegunt, & quis alius mortem acrius protulit, quam is qui conditorum suum despiciens vitam reliquit? Quam vide licet mortuum cum humana corda suscipiunt eius procul dubio sepulchra fiunt. Sed in circuitu illius sepulchra sunt eius, quia in quorum se mentibus nunc per desideria sepelit, hos sibi postmodum per tormenta coniungit. Et quoniam nunc in semetipsis reprobi malignos spiritus illicita perpetrando suscipiunt, tunc sepulchra cum mortuis ardebunt. Hucusque in hoc capitulo verba sancti Gregorii papae de perpetuis poenis posita sunt. Nunc autem beati Ioannis Chrysostomi eloquia sunt ponenda. Ait enim inter caetera.

Huius autem poenae vim & ignis aeterni potentiam Chryso. nulla vox exponere, nullus sermo poterit explanare. Nihil est enim in rebus corruptibilibus, siue bonis siue malis illi simile, veruntamen ut aliquam imaginem ignis illius & poenae capiamus, recordare quando quis febrium nimio ardore succenditur, quae angustiae, qui cruciatus corporis atque animae infideant, & ex hac temporali poena metire quanta sint illa supplicia, quae aeternus ignis inflamat, quae fluvio igne us percurrens ante illud tribunal horrificum, vnde poenalibus irrogabit. Ibi quid agemus? quid respondendum? nihil enim nisi stridor dentium, nisi ululatus & fletus, & sera poenitentia, cessantibus vndique auxilijs & vndique inualescentibus poenis, sed nec solatium quidem usquam nullum. Nulli enim occurrent oculis nostris, nisi soli poenarum ministri, & facies vbiq; dira tortorum, & quod est omnium terribilissimum.

HAY. DE VARIET. LIB.

nec aëris quidem ipsius erit ullum solamen aut lucis. Circundabunt enim nos pœnarum loca, tenebræ exteriores. Sed ignis ille, sicut naturam non habet consumendi, ita nec illuminandi, sed ignis obscurus & flamma tenebrosa. In his autē positis quis tremor imò quæ resolutio viscerum, diuulsioq; membrorum, quæ aut quantæ omnibus sensibus truces pœnæ nullus nunc sermo poterit explicare. Sunt enim diuersæ ac variæ pœnarum facies, & pro peccatorū quantitate singulis quibusq; multiplicantur pœnæ. Quod si dicas, quomodo tot malis sufficiet corpus ad pœnam, finem temporis nescientem? Considera quæ in hac vita interdum accidunt, & ex his paruis magna cogita: quomodo interdum videm⁹ nō nullos longissima ægretudine confici, nec tamen eis ex eo vitæ terminum dari? Aut si corpus morte aliquando dissoluitur, sed anima non consumitur. Unde constat quod cum immortalitatē & iam corpus acceperit, nec animam pœna nec corpus vltra iam perimat. Nam in præsentī quidem vita euenire non potest, vt pœna corporis & vehemens esse poterit & perpetua, sed alterum cedit alteri, quia corporis fragilitas vtrūq; non patitur. Vbi vero vtrumq; corruptela caruerit, pœna quidem accepta potestate defæuiet, sed nullum finem incorruptio quæ sita suscipiet. Non ergo putemus quia suppliciorum nimietas ipsa dabit finē dolorum, sed (vt diximus) peccata quidē pœnas accendunt, incorruptio vero animæ & corporis, nullū supplicij terminū dabit. Dic ergo nunc quāta tempora luxuriæ, quæ delitiarū spa-

LIBER TERTIVS.

cia comparare vis talibus pœnis? Centum placet an-
 nos delitijs demus, adde alios centū si libet, adde &
 decies centū, quæ erit ex his ad æternitatem compen-
 satio? Nonne omne tempus vitæ huius, quo deliti-
 is frui videmur & indulgere libidini, quasi noctis vni-
 us somnium ad æternitatis comparationē videtur?
 Delitiæ quidem huius vitæ velut vmbra pertranse-
 unt, & velociter fugiunt, pœna vero perpetuo ma-
 nent. Nunc autē reuoca cogitationē tuā ad illud di-
 uini iudicij tribunal horrendū, quod ardens fluius
 flammeis ambit fluent, vbi fletus & stridor dentiū,
 vbi tenebræ exteriores, vbi ille vermis conscientie,
 qui nunquā moritur, & ignis qui nunquā extinguitur.
 Recordare parabolā Lazari & diuitis illius, qui pur Lucæ. 16.
 pura indutus & bysso, vnā nunc aquæ guttam inue-
 nire non potuit, & hoc cum esset in ardoris necessita-
 te cōstitutus. Dic quæso te, quid plus habet vita ista,
 quā somniū? Sicut enim qui in metallis cōdemnati, vbi
 in alia qualibet pœna positi, cum forte post multū
 laborem vitæ paululū relaxati fuerint in somnium
 & dormierint, vident se inter plurimas dapes posi-
 tos epulis copiosissimis perfrui, at vbi surrexerint, ni-
 hil sibi gratiæ ex delectatiōe somnij intelligunt rese-
 disse. Ita diues ille quasi somniū habuit huius vitæ di-
 uitias, vbi discessit nihil cum illo nisi præteritorum
 pœnitudo, & præsentium pœna permansit. Hæc re-
 cordare nūc amice, & illum gehenne ignē, his quæ te
 nunc exagitant flāmis libidinū & cupiditatis oppo-
 ne. Est em̄ hoc mirabile quoddā medicamenti gen⁹;
 vt ignis ignib⁹ restinguatur. Si em̄ restincti non fue-

HAY. DE VARIET. LIB.

rint isti qui nūc te exagitant, illos tibi æternos ignes
acriores & inextinguibiles reddēt. Ille vero ignis q̄s
susceperit semper cruciat, & pœnæ suæ semper inte-
gros seruat. Propterea em̄ inextinguibilis dicitur, nō
solum quia ipse non extinguitur, sed quia nec eos q̄s
susceperit, extinguit aut perimit. Ne ergo etiam nos
in istos veniamus animæ cruciatus, expergiscamur
aliquando dum tempus est. Et ecce nunc tempus ac-
ceptum, nunc dies salutis, nunc est pœnitendi facul-
tas, & tempus quo & fruct⁹ cōsequitur pœnitētem.
Recordandæ namq; sunt nobis multitudines pecca-
torum, recordandæ quoq; conscientie maculæ. Ro-
gemus dominum vt possimus lugere nosmetipsos,
& peccatorum nostrorum pondus resolvere multi-
tudine lachrymarum. Et ita post hac non semper
flendum est & nihil agendum. Apprehendamus igitur
aliquā vitam deo placitam, & ad celū ducentem,
ne forte cum malis nostris descendamus ad infernū,
vbi nemo est qui confiteatur ei, & ibi patiamur ea, q̄
impij patiuntur, cum nullus fuerit iam qui exoret p̄
nobis. Dum enim sumus in hac vita agamus cun-
ctā, quæ possum⁹ bona, cum autem abierimus illuc,
vbi neq; amicus, neq; frater, neq; pater idoneus erit
ad liberandum eum, qui supplicij deputatur. Quo-
modo enim qui in luce est accedit ad eum qui tene-
bris detinetur? vbi cum nullus sit nobis ex sanctorū
consolatione refrigerium, æternas tamen expendi-
mus pœnas, effectibus inextricabiles immortalibus
flammis.

LIBER TERTIVS.

Ecce quæ maneat damnatos pœna cognoui
mus, & instruente nos, sacro eloquio, quant^o Grego.
in damnatione ignis, quanta in igne obscuri-
tas, quâ usq; in obscuritate pauor fit, nullatenus am-
bigimus. Sed hoc pdest, si lachrymis nostris, & ora-
tionibus, ieiunijs, elemosynis, & cæteris bonis ope-
ribus nostra redimamus peccata, vt à pœnis li-
berati perpetuis ad vitam mereamur per-
uenire perpetuâ: Præstante domi-
no nostro, Iesu Christo, qui cū
patre & spiritu sancto p
infinita viuit & re-
gnat secula.
Amen.

D. Haymonis de varietate lib. siue de amore
cælestis patrię, libri tertij & vltimi finis.

Moritur sub Ludouico imperatore, filio Caroli
magni. Anno dñi, DCCC XXXIII. Indi-
ctiōe XII. Sepultus in ecclesia sancti
Stephani Halberstattensi.